

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

Kníže Hans-Adam II. Lichtenštejnský proti Německu

Typ rozhodnutí: rozsudek velkého senátu

Číslo stížnosti: 42527/98

Datum: 12. 7. 2001

Složení senátu: E. Palmová, předsedkyně senátu (Švédsko), C. L. Rozakis (Řecko), G. Ress (Německo), J.-P. Costa (Francie), A. Pastor Ridruejo (Španělsko), I. Cabral Barreto (Portugalsko), M. Fischbach (Lucembursko), V. Butkevych (Ukrajina), J. Casadevall (Andorra), B. Zupančič (Slovinsko), N. Vajicová (Chorvatsko), J. Hedigan (Irsko), M. Pellonpää (Finsko), M. Tsatsa-Nikolovska (BJR Makedonie), K. Traja (Albánie), S. Botoucharova (Bulharsko), A. Kovler (Rusko).

Ke skutkovému stavu

Stěžovatelem je lichtenštejnský panovník, kníže Hans-Adam II. Lichtenštejnský.

A. Kontext případu

Zemřelý otec stěžovatele, bývalý panovník Lichtenštejnska, byl vlastníkem obrazu "Římská scéna, pec na pálení vápna" - rovněž zvaného "Velká pec na pálení vápna" - namalovaného Pieterem van Laerem. Obraz byl součástí rodinné sbírky přinejmenším od roku 1767. Až do 2. světové války byl umístěn v jednom ze zámků rodiny na území dnešní České republiky.

V roce 1946 tehdejší Československo zkonfiskovalo majetek stěžovatelova otce, který se nacházel na území tohoto státu, včetně zmíněného díla, na základě dekretu prezidenta republiky ze dne 21. 6. 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (č. 12/1945 Sb. dále jen "dekret č. 12").

Dne 21. 11. 1945 správní soud v Bratislavě zamítl stížnost stěžovatelova otce. V odůvodnění uvedl, že žalovaný orgán dospěl k závěru, že navrhovatel je "osobou německé národnosti" ve smyslu § 1 odst. 1 písm. a) dekretu, poté, co konstatoval, že se jedná o všeobecně známou skutečnost. Poznamenal, že právní důvody předložené navrhovatelem proti tomuto závěru se omezují na tvrzení, že nic ve spisu nepodporuje toto tvrzení, a je proto zbytečné se touto otázkou zabývat hlouběji. Správní soud pokládal tento názor za mylný s ohledem na to, že relevantní ustanovení správních předpisů nevyžadovalo předložení důkazů; všeobecně známých skutečností proto ke správním spisům nemusel být přiložen žádný důkaz. Nicméně presumpce všeobecné známosti nějaké skutečnosti mohla být vyvrácena protichůdnými důkazy. Jelikož navrhovatel neuvedl námitek proti tvrzení o všeobecné známosti příslušné skutečnosti ani netvrdil, že je schopen předložit protichůdné důkazy, správní soud rozhodl, že závěr žalovaného orgánu

zůstává nezpochybněn.

B. Řízení před německými soudy

V roce 1991 získal Kolín nad Rýnem zmíněný obraz zapůjčením od Úřadu památkové péče v Brně. Dne 11. 11. 1991 Zemský soud (Landgericht) v Kolíně nad Rýnem na žádost stěžovatele vydal prozatímní nařízení, kterým městu přikázal, aby po skončení výstavy odevzdalo obraz soudnímu úředníkovi. Obraz byl vzat do soudní úschovy dne 17. 12. 1991. Na počátku roku 1992 stěžovatel podal u Zemského soudu v Kolíně nad Rýnem na město žalobu, v níž požadoval, aby vyslovalo souhlas s vydáním obrazu do jeho rukou. Tvrdil, že je jakožto dědic svého otce vlastníkem obrazu. Uvedl přitom, že dílo nikdy nebylo předmětem žádného vyvlastňovacího opatření a že takové opatření by v každém případě bylo porušením veřejného pořádku Spolkové republiky Německo (SRN), a tudíž by bylo neplatné a nemělo by být bráno v úvahu.

V říjnu 1995 Zemský soud žalobu zamítl s tím, že šestá kapitola, čl. 3, Úmluvy o urovnání otázek vzešlých z války a okupace (fr./ang./něm.: Convention sur le règlement de questions issues de la guerre et de l'occupation / Convention on the Settlement of Matters Arising out of the War and the Occupation / Vertrag zur Regelung aus Krieg und Besatzung entstandener Fragen dále jen Úmluva o urovnání), podepsané 23. 10. 1954 mezi USA, Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska, Francií a SRN, vylučuje příslušnost Německa ve věci stěžovatele.

Zemský soud konstatoval, že podle odst. 3, ve spojení s odst. 1, zmíněného článku nejsou přípustné žádosti a žaloby namířené proti osobám, které nabyly nebo převedly vlastnická práva na základě opatření přijatých vůči německým aktivům v zahraničí nebo jinému majetku zabavenému pro účely reparací nebo restitucí anebo z důvodu válečného stavu či na základě specifických smluv. Tato ustanovení byla potvrzena v okamžiku německého sjednocení. Podle Zemského soudu šestá kapitola, čl. 3 odst. 3, Úmluvy o urovnání platí mutatis mutandis na žádost namířenou stěžovatelem proti odpůrci, který získal obraz zapůjčením a nenabyl jeho vlastnictví, neboť je třeba vyloučit přezkoumávání výše zmíněných opatření.

Zemský soud uvedl, že konfiskace majetku otce dotyčného na základě dekretu č. 12, představovala opatření ve smyslu šesté kapitoly, čl. 3 odst. 3. Zejména odmítl argument stěžovatele, podle nějž toto ustanovení není aplikovatelné s ohledem na to, že se vztahuje výlučně na opatření přijatá vůči německým aktivům v zahraničí nebo jinému majetku, zatímco jeho otec nikdy nebyl německým občanem. V této souvislosti Zemský soud s odkazem na judikaturu Spolkového soudního dvora (Bundesgerichtshof) prohlásil, že rozhodující je názor státu, který provedl konfiskaci. Účelu tohoto ustanovení, tj. schválení konfiskačních opatření přijatých v zahraničí bez dalšího přezkoumávání, mohlo být dosaženo pouze tak, že tato opatření budou vyjmuta ze soudní kontroly Německa. Zemský soud dále uvedl, že inkriminované konfiskační opatření sledovalo jeden z cílů vyjmenovaných v šesté kapitole, čl. 3 odst. 3. S ohledem na judikaturu německých soudů týkající se dalších "Benešových dekretů", zejména dekretu o konfiskaci nepřátelského majetku a Fonduch národní fondu obnovy (č. 108/1945 Sb.), dospěl k názoru, že záměrem dekretu č. 12, i když sledoval ekonomické cíle, bylo vyvlastnit majetek německých a

maďarských státních příslušníků, tj. "nepřátelský majetek". Zemský soud dále konstatoval, že příslušné československé orgány interpretovaly ustanovení dekretu č. 12 jako aplikovatelná na otce dotyčného, považujíc ho za "osobu německé národnosti". Podle Zemského soudu německé soudy nemohou kontrolovat zákonnost inkriminované konfiskace.

Závěrem Zemský soud vyjádřil názor, že konfiskační opatření se vztahovalo i na příslušný obraz, který figuroval v inventáři zemědělského majetku. Odmítl žádost stěžovatele o přerušení řízení do doby, než bude znám výsledek řízení, které chtěl iniciovat na základě německého zákona o rozvržení břemene (Lastenausgleichsgesetz), který se týkal náhrady škod a ztrát vyplývajících zejména z odsunu a destrukcí z doby 2. světové války a poválečného období v zóně Německa a Berlína tehdy okupované Sověty. Podle Zemského soudu by toto řízení neumožnilo objasnit otázku, která stála u zrodu sporu, jenž mu byl předložen. Nezávisle na tom, zda byl dotyčný německého původu či nikoli, neměl žádný nárok na rozvržení břemene podle uvedeného zákona, který se vztahoval pouze na osoby žijící v SRN nebo Západním Berlíně k 31. 12. 1952. V každém případě pak neexistoval žádný nárok na náhradu za ztrátu uměleckých děl.

V červenci 1996 Odvolací soud (Oberlandesgericht) v Kolíně nad Rýnem zamítl stěžovatelovo odvolání. Potvrdil, že žaloba je nepřípustná s ohledem na šestou kapitolu, čl. 3 odst. 1, ve spojení s odst. 3, Úmluvy o urovnání. V září 1997 se Spolkový soudní dvůr odmítl zabývat kasační stížností stěžovatele s odůvodněním, že věc není podstatného významu a v každém případě nemá žádnou naději na úspěch. V lednu 1998 Spolkový ústavní soud (Bundesverfassungsgericht) zamítl ústavní stížnost stěžovatele, rovněž s tím, že nemá žádné vyhlídky na úspěch. V červnu 1998 Zemský soud v Kolíně nad Rýnem odvolal své prozatímní nařízení z listopadu 1991. Soudní úředník vydal obraz městu, které jej vrátilo České republice.

Řízení před Evropským soudem pro lidská práva

Stěžovatel se 28. 7. 1998 obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva (dále Komise). Ve své stížnosti tvrdil zejména, že mu byl upřen účinný přístup k soudu ve věci jeho žaloby o vydání obrazu zkonfiskovaného bývalým Československem. Dále uvedl, že rozhodnutí německých soudů prohlásit jeho žalobu za nepřípustnou, jakož i následné vrácení obrazu České republice, porušily jeho majetkové právo. Dovolával se přitom čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále Úmluva) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě (Protokol č. 1), čteného jak samostatně, tak v spojení s čl. 14 Úmluvy.

Po vstupu v platnost Protokolu č. 11 k Úmluvě (1. 11. 1998) v souladu s jeho čl. 5 odst. 2 posuzování stížnosti převzal Evropský soud pro lidská práva (dále Soud). Stížnost byla přidělena 4. sekci Soudu, jejíž senát ji 6. 6. 2000 prohlásil za přijatelnou k meritornímu rozhodnutí. Dne 14. 9. 2000 se senát vzdal pravomoci ve prospěch velkého senátu (čl. 30 Úmluvy a čl. 72 Jednacího řádu). Veřejné jednání velkého senátu se konalo 31. 1. 2001.

K čl. 6 odst. 1 Úmluvy:

Relevantní část čl. 6 odst. 1 Úmluvy zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně projednána soudem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích.“

Stížnost dotyčného se týká jeho práva na přístup k soudu a údajné nespravedlivosti řízení před Spolkovým ústavním soudem.

A. Právo na přístup k soudu

Argumenty účastníků řízení

Stěžovatel tvrdí, že rozhodnutí německých soudů, kterými byla jeho žaloba prohlášena za nepřipustnou podle šesté kapitoly, čl. 3 odst. 1 a 3, Úmluvy o urovnání, se rovnají odmítnutí přístupu k soudu. Podle jeho názoru je interpretace, jakou německé soudy daly v daném případě Úmluvě o urovnání, v rozporu s mezinárodním právem, a v důsledku toho s Úmluvou. Konfiskaci lichtenštejnského majetku orgány bývalého Československa podle něj nelze považovat za konfiskaci "německých aktiv v zahraničí" ve smyslu šesté kapitoly, čl. 3 odst. 1, Úmluvy o urovnání. V řízení iniciovaném jeho otcem jako hlavou svrchovaného státu Lichtenštejnsko je konstatování správního soudu v Bratislavě z roku 1951, totiž že "německý etnický původ" dotyčného je "všeobecně znám", nepochopitelné. Stěžovatel, připomínaje svrchovanost Lichtenštejnska a jeho neutralitu za 2. světové války, se dále domnívá, že německé soudy svévolně připustily, že majetek, jehož vlastníkem byl jeho otec, byl zabaven "pro účely reparací". V rámci Pařížské dohody o reparacích, podepsané v roce 1946, Československo nikdy nepřipsalo na svůj reparační účet zkonfiskovaný lichtenštejnský majetek jakožto "německá aktiva v zahraničí". Nic podle něj nenasvědčuje tomu, že účelem Úmluvy o urovnání bylo zahrnout i konfiskační opatření týkající se neutrálního majetku a že by měla být interpretována způsobem protikladným k právu neutrality. Konečně, mezinárodní zvykové právo podle stěžovatele zakazuje konfiskaci uměleckých předmětů.

Německá vláda prohlašuje, že příslušné ustanovení Úmluvy o urovnání bylo nutné pro znovunastolení nejprve částečné, a poté úplné svrchovanosti Německa a pro zajištění uznání německého majetku. Svrchovanost byla SRN přiznána *ex nunc* a účelem vyloučení její jurisdikce bylo vyhnout se tomu, aby mohla být a posteriori zpochybněna rozhodnutí přijatá Spojenci v období okupace Německa. Vláda zdůrazňuje, že Německo nemá žádný vliv na zbavení vlastnictví nebo na uspořádání majetkových vztahů v bývalém Československu a jeho nástupnických státech. Vyloučení jurisdikce Německa, stanovené Úmluvou o urovnání a zachované Dohodou z 27. a 28. 9. 1990 (viz níže), následující po Smlouvě "Dva plus čtyři" (viz níže), není na újmu ani nezasahuje de facto do pravomoci disponovat majetkem. To platí přinejmenším ve většině případů, kdy zůstal majetek na území bývalého Československa. Příslušné ustanovení má pouze dopady procesní povahy a neimplikuje žádnou kvalifikaci jednotlivých konfiskačních opatření. Ostatně vyloučena je pouze jurisdikce Německa, a nikoli možnost obrátit se na zahraniční soudy. Konkrétně stěžovateli nic nezakazuje, aby inicioval řízení, v němž by se před českými nebo slovenskými soudy domáhal vydání majetku zkonfiskovaného v roce 1946. Vláda dále tvrdí, že německé soudy svá rozhodnutí odůvodnily jasně a srozumitelně. Otázka, zda je či není jejich interpretace šesté kapitoly, čl. 3, Úmluvy o urovnání správná v jedné konkrétní věci, podle vlády není relevantní. V každém případě, s ohledem na

odůvodnění uvedené správním soudem v Bratislavě, předpoklad německých soudů, podle nějž byl příslušný majetek zabaven jakožto německá aktiva pro účely reparací v obecnějším smyslu, nebyl svévolný, nýbrž hájitelný. Ustanovení Benešova dekretu č. 12 zavádějí rozlišení mezi státní příslušností a národností nebo "etnickým původem", což je kritérium, které lze najít v konfiskačních zákonech jiných států východní Evropy či v německé legislativě.

Posouzení Soudem

a)Obecné principy

Za prvé, Soud připomíná, že čl. 6 odst. 1 zaručuje každému právo na to, aby určitý soud projednal jakýkoli spor týkající se jeho občanských práv nebo závazků. Zakotvuje tak "právo na soud", přičemž právo na přístup k soudu, tj. právo obrátit se na soud v občanskoprávní věci, je pouze jedním z jeho aspektů (viz *Golder proti Spojenému království, 1975*, a *Waite a Kennedy proti Německu*).

Právo na přístup k soudu, přiznané článkem 6 odst. 1 Úmluvy, není absolutní a podléhá implicitně připouštěným omezením, neboť samou svou povahou vybízí k úpravě ze strany státu. Smluvní státy mají v tomto směru určitý prostor k uvážení. Soudu však přísluší, aby v poslední instanci rozhodl, zda byly respektovány požadavky Úmluvy, musí se přesvědčit, že příslušná omezení přístupu jednotlivce k soudům neomezují takovým způsobem nebo v takové míře, že je toto právo zasaženo v samé podstatě. Navíc je takové omezení slučitelné s čl. 6 odst. 1 Úmluvy pouze tehdy, jestliže sleduje legitimní cíl a je-li poměr mezi použitými prostředky a tímto cílem rozumný (viz výše cit. *Waite a Kennedy*, a dále *T. P. a K. M. proti Spojenému království, 2001*), a *Z a další proti Spojenému království, 2001*). Je-li omezení slučitelné s těmito principy, nedochází k porušení čl. 6.

V tomto ohledu je vhodné připomenout, že účelem Úmluvy je ochrana práv nikoli teoretických a iluzorních, nýbrž konkrétních a skutečných. Tato poznámka platí obzvláště pro právo na přístup k soudům, a to vzhledem k výsadnímu postavení, jaké v demokratické společnosti zaujímá právo na spravedlivý proces (viz *Waite a Kennedy*).

Za druhé, pokud jde o odpovědnost Vysokých smluvních stran z hlediska Úmluvy, Soud zdůrazňuje, že podle čl. 1 tyto strany "přiznávají každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody uvedené v Úmluvě". Čl. 1 nečiní žádný rozdíl, pokud jde o druh příslušných norem nebo opatření a nevyjímá žádnou část jurisdikce členských států z působnosti Úmluvy (viz *Sjednocená komunistická strana Turecka a další proti Turecku, 1998*). Členské státy tak zůstávají odpovědné i tehdy, když poté, co pro ně vstoupila v platnost Úmluva a její Protokoly, na sebe vzaly závazky vyplývající ze smluv (viz též *Matthews proti Spojenému království, 1999*).

Soud v tomto ohledu připomíná, že vytvářejí-li státy mezinárodní organizace za účelem spolupráce v určitých oblastech činnosti, nebo posílení spolupráce, a přenášejí-li na tyto organizace určité pravomoci a poskytují jim určité imunity, může tím být dotčena ochrana základních práv. Bylo by nicméně v protikladu k účelu a předmětu Úmluvy, aby smluvní státy byly takto zproštěny

veškeré odpovědnosti vyplývající z Úmluvy pro příslušnou oblast činnosti. Pro rozhodnutí, zda je imunita určité mezinárodní organizace před vnitrostátními soudními orgány přípustná z hlediska Úmluvy, je nutno přezkoumat, zda existují jiné přiměřené prostředky k účinné ochraně práv zaručených Úmluvou (viz Waite a Kennedy).

Za třetí, Soud připomíná základní principy, které vyplývají z jeho judikatury týkající se interpretace a aplikace vnitrostátního práva.

Je-li podle čl. 19 Úmluvy úkolem Soudu zajistit plnění závazků přijatých Vysokými smluvními stranami v Úmluvě a Protokolech k ní, nepřísluší mu, aby se zabýval skutkovými nebo právními omyly, jichž se domněle dopustil nějaký vnitrostátní orgán, kromě případů a v rozsahu, kdy by jimi mohla být poškozena práva a svobody chráněné Úmluvou.

Navíc na prvním místě přísluší vnitrostátním orgánům, zejména pak soudům, aby interpretovaly a aplikovaly vnitrostátní právo. To platí i tehdy, když vnitrostátní právo odkazuje na ustanovení obecného mezinárodního práva nebo mezinárodních smluv. Úloha Soudu se omezuje na ověření slučitelnosti důsledků této interpretace s Úmluvou (viz Waite a Kennedy a dále Streletz, Kessler a Krenz proti Německu, 2001).

b) Aplikace těchto principů na projednávaný případ

Stěžovatel na podporu své žádosti o vydání obrazu tvrdil, že obraz nebyl v bývalém Československu předmětem jakéhokoli vyvlastňovacího opatření a takové opatření by v každém případě bylo porušením veřejného pořádku Spolkové republiky Německo, a tudíž by bylo neplatné a nemělo by být bráno v úvahu. Německé soudy se nezabývaly těmito argumenty týkajícími se německé legislativy o mezinárodním soukromém právu a merita žádosti dotyčného omezily se na předběžnou otázku, zda šestá kapitola, čl. 3 Úmluvy o urovnání vylučuje jurisdikci Německa, a prohlásily žalobu za nepřipustnou ze zákona. Spolkový soudní dvůr a Spolkový ústavní soud se odmítly zabývat stížnostmi dotyčného.

Soud se domnívá, že stěžovatel tím byl zbaven svého práva obdržet meritorní rozhodnutí o své restituční žádosti, a to na základě použití pravidel mezinárodního soukromého práva. Je třeba rozhodnout, zda německé soudy byly z hlediska čl. 6 odst. 1 Úmluvy oprávněny omezit právo dotyčného na přístup k soudu proto, aby daly účinek ustanovením mezinárodní smlouvy vylučující jurisdikci Německa, pokud jde o "opatření, jež byla nebo budou přijata mj. vůči německým aktivům v zahraničí nebo jinému majetku zabavenému pro účely reparací nebo restitucí".

Soud se nejprve musí zabývat tím, zda omezení jako takové sledovalo legitimní cíl.

Na úvod poznamenává, že v okamžiku ratifikace Úmluvy, 5. 12. 1952, byla SRN stále okupovanou zemí podléhající svrchované pravomoci čtyř mocností - Francie, USA, Spojeného království a Sovětského svazu. Taková byla všeobecně známá situace, když Úmluva 3. 9. 1953 vstoupila v platnost.

Úmluva o urovnání je součástí série dohod podepsaných Francií,

Spojenými státy, Spojeným královstvím (dále "tři mocnosti") a SRN v roce 1952 a modifikovaných v souladu s pěti Dodatky k Protokolu o ukončení okupačního režimu v SRN, podepsanému 23. 10. 1954. Dodatek I, kterým byla změněna Úmluva o vztazích, stanoví, že okupační mocnosti ukončí okupační režim v SRN, odvolají okupační statut a zruší zemská komisařství, a že SRN tak bude vykonávat "plnou pravomoc suverénního státu ve svých vnitřních a vnějších záležitostech". Okupační mocnosti si však vyhradily práva "týkající se Berlína a Německa jako celku, včetně znovusjednocení Německa a mírového urovnání" a v SRN zůstaly rozmístěny zahraniční ozbrojené síly. Zvláštní ustanovení byla přijata, pokud jde o platnost práv a povinností zavedených okupačními úřady nebo v rámci okupačního režimu a pokud jde o platnost, konečný charakter a vykonatelnost rozsudků, jež vynesly.

Soud je toho názoru, že při vyjednávání znění Úmluvy o urovnání a s ní souvisejících dohod, nešlo SRN o to, aby dosáhla přenesení pravomocí nebo omezení svrchovanosti v otázkách jurisdikce tam, kde již svrchovanost měla, nýbrž aby dosáhla přenesení svrchované moci a aby byl ukončen okupační režim.

Soud uznává, že po 2. světové válce se SRN nemohla postavit proti záměrům tří mocností, kterým bylo vyloučit z kontroly německých soudů konfiskační opatření přijatá vůči německému majetku v zahraničí pro účely reparací a restitucí nebo uvalit jiná omezení na jurisdikci Německa v rámci Úmluvy o urovnání. V této souvislosti Soud dodává, že těchto jednání se účastnily nejen smluvní strany Úmluvy. Vůči USA se SRN nemohla dovolávat žádného závazku vyplývajícího z Úmluvy.

Soud konstatuje, že tato situace přetrvávala až do roku 1990 tehdy, paralelně s vývojem Německa směrem ke sjednocení, čtyři mocnosti zahájily jednání, která vyústila ve Smlouvu o konečném urovnání ve vztahu k Německu, jež byla podepsána 12. 9. 1990 a vstoupila v platnost 15. 3. 1991. Tato smlouva, nazývaná "Dva plus Čtyři" stanoví ve svém čl. 7, že jsou ukončena práva a odpovědnosti čtyř mocností ve vztahu k Berlínu a Německu jako celku a že sjednocené Německo bude požívat plné svrchovanosti. Dodatečná dohoda uzavřená mezi třemi mocnostmi a SRN 27. a 28. 9. 1990 pojednává o pozastavení Úmluvy o vztazích a Úmluvy o urovnání a mimo jiné stanoví, že některá ustanovení Úmluvy o urovnání, zejména čl. 3 její šesté kapitoly, zůstanou v platnosti.

Soud je toho názoru, že když bylo padesát let po 2. světové válce v dosahu konečné urovnání týkající se Německa a sjednocení obou německých států, postavení SRN se nezměnilo. V jednáních se třemi mocnostmi musela SRN přijmout zachování tohoto specifického omezení své jurisdikce. Soud má za to, že vyloučení jurisdikce Německa podle šesté kapitoly, čl. 3, Úmluvy o urovnání je důsledkem zvláštního statutu této země z pohledu mezinárodního veřejného práva po 2. světové válce. Bylo to až po Pařížských dohodách o Spolkové republice Německo, z roku 1954, a po Smlouvě o konečném urovnání ve vztahu k Německu, z roku 1990, co SRN dosáhla ukončení okupačního režimu a získala pravomoc suverénního státu ve svých vnitřních a vnějších záležitostech pro sjednocené Německo. V tomto zcela zvláštním kontextu sledovalo omezení přístupu k německým soudům, vyplývající z Úmluvy o urovnání, legitimní cíl.

Po tomto závěru se Soud bude dále věnovat interpretaci a aplikaci

příslušného ustanovení v projednávaném případě.

Německé soudy dospěly k závěru, že byly splněny podmínky - stanovené šestou kapitolou, čl. 3, Úmluvy o urovnání - k tomu, aby stěžovatelova žaloba byla prohlášena za nepřipustnou z důvodu, že Německo nemá ve věci jurisdikci. Zemský soud v Kolíně nad Rýnem byl toho názoru, že zmíněné ustanovení vylučuje veškerou kontrolu německých soudů nad opatřeními přijatými vůči německým aktivům v zahraničí nebo jinému majetku zabavenému pro účely reparací a restitucí anebo z důvodu válečného stavu či na základě specifických dohod. Ve své odpovědi stěžovateli, který namítal, že toto ustavení není aplikovatelné, jelikož se vztahuje na opatření přijatá vůči německým aktivům v zahraničí, zatímco jeho otec nebyl německým občanem, Zemský soud uznal, že stěžovatelův otec nikdy nebyl německým občanem, avšak za rozhodující považoval názor státu, který provedl konfiskaci. Státní orgány bývalého Československa vyvlastnily příslušný obraz jakožto součást inventáře zemědělského majetku na základě ustanovení Benešova dekretu č. 12, považujíc stěžovatelova otce za "osobu německé národnosti". Odvolací soud v Kolíně nad Rýnem potvrdil, že šestá kapitola, čl. 3, Úmluvy o urovnání, musí být aplikována ve světle práva státu, který přistoupil k vyvlastnění, jelikož účelem tohoto ustanovení je vyloučit jakoukoli soudní žalobu týkající se konfiskačních opatření založených na legislativě o nepřátelském majetku. Spolkový ústavní soud shledal, že interpretace provedená občanskoprávními soudy nebyla svévolná a nemůže být zpochybněna z hlediska německého ústavního práva.

Soud konstatuje, že šestá kapitola, čl. 3, Úmluvy o urovnání vylučuje jurisdikci Německa ve věci veškerých soudních žalob týkajících se "opatření přijatých vůči německým aktivům v zahraničí nebo jinému majetku zabavenému pro účely reparací". V průběhu jednání směřujících k ukončení okupačního režimu tak tři mocnosti zachovaly omezení suverénních práv SRN ve věcech restitucí, která na ni byla přenesena na základě Úmluvy o urovnání. S ohledem na předmět a cíl Úmluvy o urovnání a její politický kontext nebylo pro německé soudy nerozumné se domnívat, že logika systému vylučuje jakoukoli kontrolu Německa nad konfiskačními opatřeními přijatými třemi mocnostmi nebo dalšími spojeneckými zeměmi pro účely reparací.

V projednávaném případě měly německé soudy k dispozici údaje, jež ukazovaly, že když státní orgány bývalého Československa zkonfiskovaly obraz jako součást zemědělského majetku stěžovatelova otce, přijaly opatření týkající se "německých aktiv v zahraničí nebo jiného majetku zabaveného pro účely reparací". Konkrétně, majetek byl zabaven na základě dekretu č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa". Dále, v řízení před správním soudem v Bratislavě správní orgány tehdejšího Československa upřesnily, že stěžovatelova otce považují za "osobu německé národnosti" ve smyslu tohoto dekretu.

V této souvislosti Soud poznamenává, že německým soudům nepříslušelo, aby se zabývaly tím, zda kritérium použité v řízení před správním soudem v Bratislavě, které vyústilo v rozhodnutí z listopadu 1951, bylo adekvátní, zejména s ohledem na procesní záruky zakotvené v Úmluvě (viz též Drozd a Janoušek proti Španělsku a Francii, 1992).

S ohledem na tato konstatování a na omezenou kontrolní pravomoc Soudu nelze tvrdit, že interpretace, jakou německé soudy daly šesté kapitole, čl. 3, Úmluvy o urovnání, byla v rozporu s předchozí judikaturou německých soudů nebo že aplikace tohoto ustanovení byla zjevně chybná či způsobilá vést ke svévolným závěrům.

Dále Soud pro zjištění, zda omezení stěžovatelova práva na přístup k německým soudům bylo slučitelné s principy vyplývajícími z jeho judikatury, přisuzuje zvláštní význam povaze žádostí dotyčného, týkajících se příslušného obrazu. Tento obraz byl vyvlastněn v roce 1946 orgány tehdejšího Československa jakožto součást zemědělského majetku stěžovatelova otce nacházejícího se v této zemi a zůstal na území tehdejšího Československa a následně České republiky. Jak zdůraznila německá vláda, vyloučení jurisdikce Německa nemělo žádný vliv na většinu případů, v nichž majetek zůstal na území státu, který přistoupil k vyvlastnění. V minulosti to byly soudní orgány Československa a následně soudní orgány České republiky nebo Slovenské republiky, které byly pravým rámcem pro urovnání sporů týkajících se vyvlastňovacích opatření. Ostatně v roce 1951 otec stěžovatele užil možnosti stěžovat si na sporné vyvlastnění před správním soudem v Bratislavě.

Soud je toho názoru, že stěžovatelova možnost vyvolat v SRN soudní řízení, v němž by zpochybnil platnost a zákonnost vyvlastňovacích opatření přijatých bývalým Československem v době předcházející zřízení SRN Základním zákonem z roku 1949, byla jen teoretická a nedávala téměř žádné naděje na úspěch. Bylo to až v roce 1991, když Kolín nad Rýnem získal obraz zapůjčením od České republiky, co stěžovatel inicioval řízení před německými soudy a co se vyloučení jurisdikce Německa podle šesté kapitoly, čl. 3, Úmluvy o urovnání stalo operativním. Zabránilo dotyčnému, aby od německých soudů obdržel rozhodnutí - na základě principů německé legislativy o soukromém mezinárodním právu - o své majetkové žádosti, a obzvláště o jeho tvrzení, podle něž konfiskační opatření přijaté v roce 1946 znamenalo porušení německého veřejného pořádku.

Navíc výše uvedené faktory - zvláštní statut SRN z pohledu mezinárodního veřejného práva po 2. světové válce a náhodná souvislost mezi skutky, jež stály u zrodu stěžovatelovy žádosti, a jurisdikcí Německa - odlišují nyní projednávaný případ od výše citované věci Waite a Kennedy, která se týkala přenesení pravomocí na mezinárodní organizaci a v níž Soud vyslovil mínění, že je důležité přezkoumat, zda existovaly jiné rozumné prostředky pro účinnou ochranu práv zaručených Úmluvou.

S ohledem na výše uvedené se Soud domnívá, že zájem stěžovatele na vyvolání soudního řízení před německými soudy nebyl dostatečný k tomu, aby převážil nad důležitým obecným zájmem na tom, aby Německo znovu získalo svrchovanost a uskutečnilo své sjednocení. Proto rozhodnutí německých soudů, jimiž byla prohlášena stěžovatelova žaloba za nepřipustnou, nemohou být považována za nepřiměřená sledovanému legitimnímu cíli, a nezasáhla tak samu podstatu stěžovatelova "práva na přístup k soudu" ve smyslu judikatury Soudu. Z toho vyplývá, že nebylo porušeno právo stěžovatele na soud, zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

B. Tvrzená nespravedlivost řízení před Spolkovým ústavním soudem

Stěžovatel dále tvrdí, že jeho záležitost nebyla v řízení před Spolkovým ústavním soudem projednána spravedlivě, v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Podle jeho názoru bylo před německými soudy důležité zabývat se především tím, zda šestá kapitola, čl. 3, Úmluvy o urovnání má stále sílu zákona s ohledem na Smlouvu "Dva plus Čtyři" a na Dohody z 27. a 28. 9. 1990. Stěžovatel uvádí, že Spolkový ústavní soud se odklonil od názoru odvolacího soudu a poprvé ve svém rozhodnutí vyšel z předpokladu, že smlouvy o okupaci třemi Západními spojenci představují odlišný právní režim, nezávislý na právu čtyř mocností, a odkázal na právní postavení Západních spojenců, o němž nebylo diskutováno.

Podle názoru Soudu se stěžovateli dostalo před Spolkovým ústavním soudem kontradiktorního řízení a dotyčný měl možnost předložit argumenty, které pro svou věc pokládal za důležité (viz též APEH Üldözötteinek Szövetsége, Iványi, Róth a Szerdahelyi proti Maďarsku, 2000). Soud se domnívá, že Spolkový ústavní soud vyvodil závěry z mezinárodních jednání a znění mezinárodních dohod, tj. okolností, které byly stěžovateli známy a které byly před soudy diskutovány, aby potvrdil zjištění nižšího soudního orgánu, podle nějž šestá kapitola, čl. 3 odst. 1 a 3, Úmluvy o vyrovnání nebyla zrušena Smlouvou o konečném urovnání ve vztahu k Německu. Soud nenachází ve způsobu, jakým bylo příslušné řízení vedeno, žádný nespravedlivý prvek. Čl. 6 odst. 1 Úmluvy nebyl porušen.

K čl. 1 Protokolu č. 1:

Stěžovatel tvrdí, že rozhodnutí německých soudů a vrácení obrazů České republiky porušily jeho vlastnické právo. Dovolává se čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, který zní:

"Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.

Předchozí ustanovení nebrání právu států přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut."

Podle dotyčného představuje vrácení obrazu České republice nezákonný zásah do jeho "existujícího majetku" (fr./ang.: biens actuels / existing possessions). Konfiskace obrazu bývalým Československem na základě Benešova dekretu č. 12 podle něj byla nezákonná a neplatná. Jeho otec nebyl ani "Němec" ani "nepřítel českého a slovenského lidu" ve smyslu znění tohoto dekretu. Podle jeho názoru byla konfiskace v rozporu s mezinárodním veřejným právem a nemůže tak mít žádný účinek. V tomto ohledu se stěžovatel dovolává úvahy Soudu ve věci Loizidou proti Turecku (1996). Domnívá se, že argumenty německé vlády ospravedlňující tuto nezákonnou konfiskaci jsou v protikladu k předchozí německé praxi, kterou bylo neuznávat konfiskační opatření přijatá na základě Benešových dekretů. Stěžovatel také odkazuje na rozhodnutí českého Ústavního soudu, podle nichž některé konfiskace provedené podle Benešových dekretů nebyly platné, neboť československé státní orgány bez legitimního důvodu připustily "německý etnický původ" tehdejšího vlastníka.

Soud konstatuje, že bod stížnosti založený na čl. 1 Protokolu č. 1 se

netýká původní konfiskace obrazu provedené orgány tehdejšího Československa v roce 1946. Dotyčný si stěžuje na to, že obraz byl nakonec vrácen do ČR, protože nemohl obdržet meritorní rozhodnutí o restituční žalobě, kterou podal u německých soudů. Příslušnost Soudu k tomu, aby se zabýval tímto aspektem stížnosti, tedy není vyloučena *ratione temporis* (Malhous proti České republice, rozhodnutí o přijatelnosti, 2000).

Stěžovatel může poukazovat na porušení čl. 1 Protokolu č. 1 pouze v rozsahu, v jakém se rozhodnutí, která kritizuje, vztahovala k jeho "majetku" ve smyslu tohoto ustanovení.

Soud připomíná, že podle ustálené judikatury orgánů Úmluvy pojem "majetku" může zahrnovat jak "existující majetek" ("*biens actuels / existing possessions*"), tak majetkové hodnoty, včetně pohledávek, na jejichž základě stěžovatel může tvrdit, že má přinejmenším "legitimní naději" ("*espérance légitime / legitimate expectation*") dosáhnout účinného užívání vlastnického práva. Naproti tomu očekávání, že bude uznáno přežití bývalého vlastnického práva, které je již dlouho nemožné účinně vykonávat, nemůže být považováno za "majetek" ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1 a stejně tak tomu je u podmíněné pohledávky, zaniklé z důvodu nesplnění podmínky (viz připomenutí relevantních principů ve výše cit. rozh. ve věci Malhous, kde jsou uvedeny další odkazy).

V projednávaném případě stěžovatel podal u německých soudů žalobu o vydání obrazu, který patřil jeho otci. Zpochybnil platnost vyvlastnění provedeného orgány bývalého Československa, s tím, že opatření bylo v rozporu se zněním Benešova dekretu č. 12 a se zásadami mezinárodního veřejného práva.

Pokud jde o tuto předběžnou otázku, Soud konstatuje, že vyvlastnění bylo provedeno orgány Československa v roce 1946 a potvrzeno správním soudem v Bratislavě v roce 1951, tedy před 3. 9. 1953, kdy vstoupila v platnost Úmluva, a před 18. 5. 1954, kdy vstoupil v platnost Protokol č. 1. Soud proto není příslušný *ratione temporis* pro posouzení okolností vyvlastnění nebo trvalých účinků, které má do dnešního dne (viz výše cit. Malhous a dále judikatura Komise, např.: Mayer a další proti Německu, stížnosti č. 18890/91, 19048/91, 19342/92 a 19549/92). Soud připojuje, že za těchto podmínek nelze hovořit o trvalém porušování Úmluvy, které by bylo možno přisoudit SRN a které by bylo způsobilé mít účinky na časové meze příslušnosti Soudu (viz, a *contrario*, výše cit. rozs. Loizidou). Po vyvlastnění ani otec stěžovatele ani stěžovatel samotný nebyli schopni vykonávat jakékoli vlastnické právo k obrazu, který byl v držení Úřadu památkové péče v Brně. Proto pro účely čl. 1 Protokolu č. 1 nelze mít za to, že si stěžovatel jakožto dědic svého otce uchoval vlastnické právo nebo právo na restituci vůči SRN, které by se dalo považovat za "legitimní naději" ve smyslu judikatury Soudu.

Za těchto podmínek nelze rozhodnutí německých soudů a následné vrácení obrazu do ČR považovat za zásah do "majetku" stěžovatele ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1.

K čl. 14 Úmluvy:

Stěžovatel tvrdí, že se stal předmětem diskriminace založené na jeho

postavení lichtenštejnského státního příslušníka. Dovolává se čl. 14 Úmluvy, který zní:

"Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení."

Stěžovatel uvádí, že zatímco německé orgány považovaly majetek jeho otce nacházející se v bývalém Československu za "německá aktiva" pro účely Úmluvy o urovnání, německá legislativa o rozvržení břemene se nevztahuje na ztráty utrpěné občany neutrálních států. Podle jeho názoru nelze činit žádný legitimní rozdíl mezi německými a cizími státními příslušníky, pokud jde o odškodnění za ztráty spojené s reparacemi.

Podle ustálené judikatury Soudu čl. 14 Úmluvy doplňuje ostatní normativní ustanovení Úmluvy nebo jejích Protokolů: nemá nezávislou existenci, neboť se vztahuje pouze na "užívání práv svobod", které přiznávají. Je pravda, že může být použit, aniž by byly porušeny jejich požadavky, a v této míře má autonomní dosah, avšak lze ho použít jen tehdy, jestliže skutkové okolnosti sporu spadají do působnosti přinejmenším jedné z těchto norem (viz *Cha are Shalom Ve Tsedek* proti Francii, 2000).

Soud výše dospěl k závěru, že skutečnosti odsuzované stěžovatelem na základě čl. 1 Protokolu č. 1, tj. rozhodnutí německých soudů a vrácení obrazu České republice, nebyly zásahem do práv stěžovatele zaručených tímto ustanovením. Stěžovatel tak nemůže tvrdit, že byl v tomto ohledu předmětem diskriminace v užívání svých vlastnických práv (viz *Marckx* proti Belgii, 1979).

Soud konstatuje, že stěžovatel tvrdí, že německý zákon o ztrátách spojených s reparacemi (*Gesetz zur Abgeltung von Reparations-, Restitutions-, Zerstörungs- und Rückerstattungsschäden - Reparationsschädengesetz*) má diskriminační charakter v tom, že přiznává práva na odškodnění pouze německým státním příslušníkům nebo, za zvláštních podmínek, osobám německého původu, a nikoli cizím státním příslušníkům. Avšak Úmluva nezaručuje žádné právo na odškodnění za újmy, jejichž původní příčina nepředstavuje porušení Úmluvy (viz výše cit. *Mayer* a další).

Čl. 14 Úmluvy proto není na projednávaný případ aplikovatelný. Nebyl tudíž porušen.

Výrok rozsudku

Soud rozhodl jednomyslně, že:

- 1. nebyl porušen čl. 6 odst. 1 Úmluvy**
- 2. nebyl porušen čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě**
- 3. nebyl porušen čl. 14 Úmluvy.**